

УДК 336.72

Я.В. Мордванюк, аспірант

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

**ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМНОЇ
ЗАБОРГОВАНOSTІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ****Я.В. Мордванюк**, аспірант

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, г. Киев, Украина

**ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОБЛЕМНОЙ
ЗАДОЛЖЕННОСТИ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА****Y.V. Mordvanyuk**, post-graduate student

Kyiv National Ekonomik University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

**FINANCIAL MECHANISM OF REGULATION OF PROBLEM DEBT
OF A COMMERCIAL BANK**

Досліджено формування фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості, який забезпечить цілеспрямований, адекватний сучасній економічній ситуації вплив на активи комерційних банків, за якими спостерігаються прострочені періоди погашення, і дозволить підвищити привабливість банківського кредитування.

Ключові слова: фінансовий механізм, система, проблема заборгованості, метод.

Исследовано формирование финансового механизма регулирования проблемной задолженности, который обеспечит целенаправленное, адекватное современной экономической ситуации влияние на активы коммерческих банков, по которым наблюдаются просроченные периоды погашения, и позволит повысить привлекательность банковского кредитования.

Ключевые слова: финансовый механизм, система, проблемная задолженность, метод.

The formation of bad debts mechanism regulation is investigated, which will provide targeted impact on the assets of commercial banks adequate to current economic situation, which are observed overdue repayment periods and will enhance the attractiveness of bank lending.

Key words: financial mechanism, system, bad debt, method.

Постановка проблеми. Українська банківська система пройшла найгостріший період кризи з серйозними втратами, незважаючи на заходи, які були вжиті владою країни. Ситуація з проблемними активами продовжує ускладнюватися: банки приховують «погані» кредити, проводять їх повторну реструктуризацію, тримають великі резерви, за безцінь позбавляються від непрофільних активів, оскільки до цього їх підштовхує політика центрального банку.

Про справжні масштаби впливу проблемних кредитів на економіку говорити складно, оскільки повністю не вичерпав себе потенціал тих антикризових заходів, які зробив банківський регулятор для їх пом'якшення. А саме, коли за реструктуризованими в кризовий період позиками банки змушені будуть формувати повноцінні резерви, тоді фактично це означатиме подвоєння проблем. Таким чином, ми приходимо до однозначного підтвердження необхідності формування фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості, який забезпечить цілеспрямований, адекватний сучасній економічній ситуації вплив на активи комерційних банків, за якими спостерігаються прострочені періоди погашення, і дозволить підвищити привабливість банківського кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Все різноманіття підходів української та російської наукових шкіл до сутності фінансового механізму знайшли відображення у працях таких вітчизняних учених, як В. Базилевич, І. Лютий, В. Міщенко, С. Науменкова, А. Гальчинський, В. Лагутін, А. Мороз, М. Савлук, А. Чухно, М. Пуховкіна, І. Івасів, Л. Примостка, Р. Шевченко. Значну увагу вивченню цієї проблеми приділено також у роботах російських економістів – О. Івасенка, Ю. Троніна, В. Бугаєвського. Помітне місце у розробленні цих проблем займають дослідження західних науковців Ф. Мишкіна, Т. Стейнметца, Дж. Сінкі, П. Роуза та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для виявлення економічного змісту і структури фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості важливе значення має формулювання таких основних положень:

- обґрунтування поняття фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості комерційного банку;
- обґрунтування призначення фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості комерційного банку;
- характеристика елементів фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості комерційного банку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є систематизація уявлень економістів про сутність фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості на основі аналізу підходів до визначення фінансового механізму, існуючих у науковій літературі.

Виклад основного матеріалу. Зупинимося на розгляді підходів до трактування категорії “фінансовий механізм”.

Механізм (від гр. *mechane* – знаряддя, машина) – це:

1. Послідовність станів, процесів, що визначають собою яку-небудь дію, явище.
2. Система, пристрій, що визначає порядок якого-небудь виду діяльності.
3. Внутрішній устрій (система ланок) машини, приладу, апарата, яка приводить їх у дію [2].

Фінансовий механізм як економічна категорія має певні особливості. Він, з одного боку, об’єктивний, оскільки будується відповідно до вимог об’єктивних економічних законів; а з іншого боку – носить суб’єктивний характер, тому що встановлюється державою для вирішення тих завдань, які стоять перед ним на тому чи іншому етапі розвитку, з допомогою різних форм і методів господарювання [3].

Деякі вчені, які займаються дослідженнями в галузі фінансового механізму, відзначають, що сучасне розуміння цього терміна пов’язується з фінансово-інженерним підходом, коли у ролі фінансового механізму може виявитися або послідовність певних дій посадових осіб, або нормативно затверджена процедура, або фінансова схема, реалізована групою фінансово активних суб’єктів [6].

На наш погляд, така думка є спірною, оскільки функціонування фінансового механізму обумовлено розміром фінансових ресурсів, що виділяються на конкретні цілі, способами формування фінансових ресурсів, а також тим, у яких формах і якими каналами рухаються грошові кошти, на яких умовах вони виділяються і використовуються. Слід зазначити, що стосовно поняття сутності фінансового механізму виділяють різні понятійні аспекти і нині це поняття має неоднозначні характеристики.

Як стверджує Г.О. Партин, фінансовий механізм поділяється на директивний і регулюючий [9]. Причому директивний фінансовий механізм, на думку вченого, як правило, розробляється для фінансових відносин, в яких безпосередньо бере участь держава, а регулюючий фінансовий механізм визначає основні закони в конкретному сегменті фінансів і не зачіпає безпосередньо інтереси держави. Досить широким є визначення фінансового механізму, запропоноване Б.А. Райзбергом, який під фінансовим механізмом визначає складову частину господарського механізму, сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин [5].

Однак більш обґрунтованим з погляду фінансів можна вважати визначення фінансового механізму, дане В.І. Відяпіним, який розглядає фінансовий механізм як п’ять взаємопов’язаних елементів, що сприяють організації, плануванню і стимулюванню використання фінансових ресурсів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [10].

Аналізуючи наявні серед учених погляди з приводу економічної сутності і характеристик категорії «фінансовий механізм», зазначимо, що фінансовий механізм як економічна та фінансова категорія відображає складні, багатоаспектні, взаємопов'язані і взаємозалежні процеси. В силу своєї складності економічна категорія «фінансовий механізм» досліджена недостатньо повно і розглядається в основному під час аналізу фінансових аспектів діяльності держави. Все це визначає необхідність більш детального і ретельного дослідження економічної сутності та змісту категорії «фінансовий механізм» у контексті взаємозв'язку її з іншими фінансово-економічними категоріями. Тому більш детально зупинимось на розгляді існуючих серед науковців понять структури і характеристик фінансового механізму.

Як наголошується фахівцями, і що не викликає сумнівів, у зв'язку з існуванням різноманітних видів і форм організації фінансових відносин, фінансовий механізм має складну структуру. В економічній літературі з цієї проблеми можна виділити такі підходи до структурування фінансового механізму, які доповнюють один одного, тим самим підкреслюючи складність і багатовимірність цієї категорії.

Перший підхід превалював у фінансовій науці радянського періоду, проте і на сьогодні має своїх прихильників. У межах такого підходу фінансовий механізм трактується як «... сукупність економіко-організаційних і правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави, які функціонують у процесі формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів» [11].

Згідно з другим підходом, у складі фінансового механізму виділяють два блоки, що відповідають двом напрямкам фінансової політики як невід'ємної складової економічної політики.

Перший блок – бюджетно-податковий механізм – включає механізм оподаткування та інвестиційний механізм, механізми, управління державними видатками та держборгом.

Другий блок – кредитно-грошовий механізм – крім власне кредитно-грошового механізму, включає ще й механізм ціноутворення.

Таке трактування фінансового механізму пов'язане з багатомірністю та обширністю категорії «фінанси». Слід зазначити, що в межах цього підходу багато авторів замість терміна «фінансовий механізм» використовують термін «фінансово-кредитний механізм». Так, наприклад, В.К. Сенчагов стверджує, що фінансово-кредитний механізм являє собою «взаємопов'язану систему методів фінансово-кредитного планування, фінансово-кредитних важелів і форм організації управління фінансами і кредитом» [8].

У складі фінансово-кредитного механізму ним виділені три підсистеми:

- фінансово-кредитне планування;
- фінансово-кредитні інструменти;
- організаційна структура та правовий режим фінансово-кредитної системи.

Також згідно з запропонованою В.К. Сенчаговим структурою фінансового механізму відзначимо наявність семи блоків і більше 80 елементів. Причому до блоків фінансового механізму слід відносити:

- плани;
- баланси;
- показники;
- норми і нормативи створення і розподілу фінансових ресурсів;
- фонди забезпечення відтворення і стимулювання економічного росту;
- органи управління;

- основні нормативні акти, що регулюють фінансові відносини. Елементами ж фінансового механізму є зведений фінансовий план країн, державний бюджет, кредитний план, баланс грошових доходів і витрат населення, валютний план та ін.

Однак у спробі охопити всі аспекти фінансово-кредитного механізму, запропонованого В.К. Сенчаговим, недостатньо уваги приділяється принципам розмежування сфер і ланок, а також взаємозв'язку і взаємозалежності елементів у структурі фінансового механізму.

Прихильники третього підходу, розглядаючи фінансовий механізм як систему, найбільшу увагу приділяють його інструментарію, а не відносинам. Так, наприклад, Г.Г. Кірейцев, розглядаючи фінансовий механізм підприємства, визначає його як «сукупність методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства. Складовими фінансового механізму є: фінансове забезпечення; фінансове регулювання, система фінансових індикаторів і фінансових інститутів, які дають можливість оцінити цей вплив» [7].

Д.А. Аллахвердян вважає, що фінансовий механізм включає комплекс горизонтально і вертикально скоординованих економічних методів, інструментів і важелів, за якими визначаються оптимальні кількісні та якісні параметри раціонального і максимально ефективного використання фінансових ресурсів суспільства [2].

Інтерес викликає четвертий підхід, у межах якого В.І. Гребельний при розгляді фінансового механізму виділяє такі складові: «види, форми організації фінансових відносин, методи формування та використання фінансових ресурсів і способи їх кількісного визначення» [3]. При цьому вид організації фінансових відносин є вихідним первинним елементом фінансового механізму, оскільки визначає спосіб їх вираження і прояву у відповідних фінансових ресурсах.

У фінансовій науці виділяють види фінансових ресурсів, кожен з яких є результатом розподільного процесу як на макрорівні, так і при формуванні грошових доходів і накопичень у межах окремої організації. На практиці у сфері державних і муніципальних фінансів у процесі мобілізації доходів до бюджетів органів державної влади та місцевого самоврядування і бюджети державних позабюджетних фондів використовуються конкретні види податкових платежів та види неподаткових надходжень (дивіденди за акціями, що належать державі, відсотки за бюджетними кредитами, суми пені і штрафів за порушення бюджетного законодавства і т. д.).

У ході надання бюджетних коштів використовуються конкретні види бюджетних витрат – на фінансування відповідних галузей економіки, на утримання апарату управління, на реалізацію цільових програм, на обслуговування боргових зобов'язань суб'єктів влади на всіх рівнях бюджетної системи й інші витрати. У сфері фінансів суб'єктів господарювання прикладами видів фінансових ресурсів комерційних організацій є внески засновників у грошовій формі до статутного капіталу організації, прибуток, амортизаційні відрахування, а некомерційних організацій – доходи від здачі майна в оренду, внески засновників, членські внески і т. д.

Під формою організації фінансових відносин розуміється зовнішній порядок їх організації, тобто встановлення механізму акумуляції, перерозподілу і використання фінансових ресурсів і умов його реалізації на практиці. У ході організації бюджетних відносин використовуються різні форми витрат бюджетів, форми надходження коштів у процесі міжбюджетного розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів (відрахування від регулюючих доходів, дотації, субвенції та ін.). При формуванні податкових доходів, бюджету в порядок їх утворення включатимуться регламентовані нормами податкового права джерело сплати, податку і податкова база, процентні ставки, система податкових пільг і санкцій, а також порядок сплати податку. На мікрорівні використовуються різні форми фінансового забезпечення відтворювального процесу: самофінансування, кредитування і державне фінансування.

Методами організації фінансових відносин у фінансовій науці називають способи формування фінансових ресурсів і практичного здійснення операцій, пов'язаних з фінансами. Можна виділити чотири основні методи формування фінансових ресурсів:

1. Фінансовий метод використовується для формування фінансових ресурсів переважно на безповоротній та безоплатній основі. Фінансовим методом, як правило, формуються власні фінансові ресурси комерційних і некомерційних організацій (акумулявання членських внесків у некомерційних організаціях відповідних організаційно-правових форм, формування амортизаційних відрахувань і прибутку в комерційних організаціях відбувається на безоплатній та безповоротній основах).

2. Метод кредитування пов'язаний з наданням грошових коштів на умовах терміновості, платності і зворотності. На макрорівні цей метод використовується у ході надання бюджетних кредитів та бюджетних позичок іншому бюджету, а на мікрорівні – при отриманні юридичними особами кредитів банків, бюджетних кредитів, податкових кредитів, доходів у результаті випуску боргових цінних паперів комерційними організаціями.

3. Податковий метод передбачає акумулявання грошових коштів для фінансового забезпечення діяльності держави і (або) муніципальних утворень у формі грошових платежів (податків) юридичних і фізичних осіб на обов'язковій, примусовій і безоплатній основах. В умовах функціонування ринкової економіки податковий метод переважає при формуванні фінансової бази діяльності органів, державної влади і місцевого самоврядування. Однак при його використанні слід забезпечувати необхідний баланс між обсягом акумуляованих за допомогою податків фінансових ресурсів на макрорівні і розміром фінансових ресурсів, що залишаються в розпорядженні організацій і населення від різних економічних і соціальних ризиків.

4. Страховий метод передбачає формування фінансових ресурсів за рахунок надходження страхових внесків. Його використання в ринковій економіці, що характеризується проявом багатьох елементів стихійності у ході її функціонування, безпосередньо пов'язано з особливостями здійснення фінансової діяльності суб'єктами господарювання та органами влади в умовах, коли зростають можливості настання непередбачених подій у соціально-економічному житті суспільства. В цій ситуації страхові фонди, створені в грошовій формі, дозволяють забезпечити стійке функціонування економіки і соціальної сфери, при настанні різного роду непередбачених подій, що мають негативний вплив на фінансово-господарську діяльність, бюджетну систему і соціальне забезпечення [8].

Способи кількісного визначення параметрів фінансового механізму, що мають мірні характеристики (податкові ставки, обсяг кожного виду фінансових ресурсів у фондовій і нефондовій формі, обсяг бюджетних асигнувань та інші кількісні параметри), є найбільш мобільною частиною фінансового механізму. До способів кількісного визначення параметрів фінансового механізму відносяться способи обчислення бюджетних доходів, способи визначення необхідного обсягу фінансової. Допомоги відповідним бюджетам, способи нарахування амортизації і т. п. Необхідність їх постійної зміни і вдосконалення диктується зміною державного устрою, складу фінансових повноважень на відповідному рівні управління, методів господарювання, умов економічного і соціального розвитку держави й іншими факторами. Такі зміни, як правило, обумовлені цілями та завданнями фінансової політики-держави на сучасному етапі.

Оскільки фінансові відносини проявляються в різних сферах і ланках фінансової системи країни, то ми погодимося з тим, що у складі фінансового механізму: можна виділити фінансовий механізм державних і місцевих фінансів, комерційних підприємств, некомерційних організацій та установ домашніх господарств та ін., надалі кожна з цих груп поділяється на підгрупи. Наприклад, у механізмі державних і муніципальних фінансів виділяються бюджетний механізм, механізм державного кредитування та меха-

нізм функціонування позабюджетних фондів. Що ж стосується кредиту, то він є однією з форм фінансового забезпечення і руху фінансових ресурсів, тому, на нашу думку, фінансово-кредитний механізм є складовою фінансового механізму.

Кожен елемент фінансового механізму є складовою частиною єдиного цілого. Вони взаємопов'язані і взаємозалежні. Разом з тим всі елементи функціонують відносно самостійно. Ця обставина викликає необхідність постійного узгодження складових фінансового механізму.

Сфери й ланки фінансового механізму відрізняються ступенем складності і розгалуженості окремих елементів. Наприклад, для бюджетного механізму характерна система з багатьох видів податків, наявність різноманітних напрямків використання коштів та методів фінансування. На підприємствах і в організаціях визначається відношення між окремими формами грошових накопичень, розподіляється прибуток, формуються і використовуються фонди. В страхових організаціях широко розвинута система резервних фондів.

Поєднання елементів фінансового механізму – форм, видів, методів організації фінансових відносин – утворює конструкцію фінансового механізму, яка приводиться в рух через встановлення кількісних параметрів кожного його елементу, тобто визначення ставок і норм вилучення, обсягу фондів, рівня витрат та ін. Кількісні параметри та різноманітні способи, їх визначення є найбільш мобільною частиною фінансового механізму. Вони частіше піддаються коригуванню, реагують на зміну умов виробництва і завдань, що стоять перед суспільством. Наприклад, неодноразово змінювалися способи розподілу прибутку і пропорції її розподілу між підприємством і державою, коректувалися ставки податку з обороту та ін.

Більш того, враховуючи, що фінансовий механізм будується відповідно до фінансової політики держави та норм фінансового права, відображених у фінансовому законодавстві, важливими складовими фінансового механізму є підсистеми. До підсистем слід відносити: правову, нормативну, інформаційну, аналітичну, а також методичну підсистему. Закони, накази президента, постанови уряду, розпорядження наглядових органів, статuti юридичних осіб, інструкції та інші нормативні матеріали формують правову та нормативну базу. Внутрішні накази, правила, рекомендації, що стосуються взаємодії служб і відділів організації, відносяться до інформаційного забезпечення. Використання юридичних норм у фінансовій сфері діяльності дає можливість встановити єдині правила організації фінансових зв'язків, захищати економічні інтереси суб'єктів господарювання. Дотримання правових норм має гарантувати підтримання суворої фінансової дисципліни.

Інформаційним забезпеченням фінансового механізму є економічна, комерційна, фінансова та інша інформація. Крім того, будь-яка інформація, яка містить відомості про стан фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності суб'єкта господарювання, також має відношення до фінансового механізму розглянутої категорії.

До фінансової інформації відносяться відомості про фінансову стійкість і платоспроможність своїх партнерів і конкурентів, про ціни, курси, дивіденди, відсотки на банківському ринку і т. д., повідомлення про стан справ на біржовому, позабіржовому ринках, про фінансову та комерційну діяльність будь-яких гідних уваги господарюючих суб'єктів, різні інші відомості.

Досліджуючи питання формування регулюючого фінансового механізму, необхідно відзначити, що, як і будь-який фінансовий механізм, регулюючий фінансовий механізм містить певні відмінні параметри. Системний підхід у визначенні регулюючого фінансового механізму робить можливим комплексне вивчення фінансового механізму як єдиного цілого з позицій системного аналізу й означає облік всіх взаємозв'язків фінансової та регулюючої системи, вивчення окремих її структурних частин та елементів фі-

нансового механізму, виявлення ролей кожного з них у загальному процесі функціонування фінансового механізму, і навпаки, виявлення впливу фінансового механізму в цілому на окремі його елементи, економічні відносини та економіку в цілому.

З метою систематизації понятійної бази по розглянутій проблематиці, уточнимо, що система (від грец. *systema* – ціле, складене з частин, з'єднання) – це безліч взаємодіючих елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, що становлять цілісне утворення [4].

В.Н. Садовський дає таке визначення системі: система – це, впорядкування певним чином безлічі елементів, які взаємопов'язані між собою й утворюють деяку цілісну єдність. Людвіг фон Берталанфі, один з основоположників загальної теорії систем, описував систему як комплекс взаємодіючих елементів [1].

Досить важливим моментом при аналізі поняття «система» є визначення значення і властивостей елементів, що входять до неї. Елемент (від лат. *elementum* – стихія, первісна речовина) – складова частина чого-небудь; нерозкладний компонент системи з позиції системного підходу. Елементи системи різні, але вони утворюють єдність, висловлюючи при цьому специфіку цілого, є носіями його властивостей.

Таким чином, фінансовий механізм регулювання, що складається із сукупності елементів, покликаний забезпечити поєднання різних частин механізму в єдине ціле. Це принципово важлива вимога передбачає необхідність встановлення і вдосконалення, по-перше, зв'язку фінансового механізму регулювання з усією системою економічних відносин і, по-друге, зв'язків між різними частинами (підсистемами, елементами) фінансового механізму регулювання. Крім того, введення поняття фінансового механізму регулювання дозволяє краще зрозуміти організацію фінансових відносин у процесі здійснення регулятивних функцій.

Що ж до фінансовому механізму регулювання проблемної заборгованості, зупинимося більш докладно на понятті «проблемна заборгованість». В економічній літературі використовуються такі поняття, як «проблемна заборгованість», «проблемний борг», «проблемний актив», «проблемний кредит» і «проблемна позика», які тією чи іншою мірою характеризують стан заборгованості комерційного банку та в межах цього дисертаційного дослідження представляються аналогічними за змістом.

Заборгованість відповідно до визначення, викладеного у Великому економічному словнику, являє собою суму фінансових зобов'язань, грошових боргів, що підлягає погашенню, поверненню у визначений термін [6].

Для уточнення змісту категорії «проблемна заборгованість» зазначимо, що важливою передумовою успішного вирішення проблеми служить її правильна постановка. Неправильна поставлена проблема не дозволяє вирішити справжню проблему. Таким чином, виходить, що проблемною є та заборгованість, у реалізації якої в наявності є фінансові труднощі.

Сучасне уявлення проблемної заборгованості засноване на класифікації позик комерційних банків, що передбачає поділ за категоріями якості, визначеним відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків»:

- I (вища) категорія якості (стандартна) – відсутність кредитного ризику (ймовірність фінансових втрат внаслідок невиконання або неналежного виконання позичальником зобов'язань за позикою дорівнює 2 %);

- II категорія якості (під контролем) – помірний кредитний ризик (ймовірність фінансових втрат за позикою обумовлює її знецінення в розмірі 10 %);

- III категорія якості (субстандартна) – значний кредитний ризик (ймовірність фінансових втрат за позиною обумовлює її знецінення в розмірі 40 %);

- IV категорія якості (сумнівна) – високий кредитний ризик (ймовірність фінансових втрат за позиною обумовлює її знецінення в розмірі 80 %);

- V (нижча) категорія якості (безнадійна) – відсутня ймовірність повернення позики, що обумовлює повне (в розмірі 100 %) знецінення позики.

Найбільш точним є визначення, запропоноване Міжнародним валютним фондом, відповідно до якого проблемною визнається заборгованість як зобов'язання, повне погашення якого сумнівно внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника чи забезпечення за цим зобов'язанням, а також спостерігається прострочення сплати основного боргу та/або відсотків по ньому.

Заслуговує на увагу також визначення проблемної заборгованості, запропоноване Федеральною банківською системою США, яка розглядає проблемну заборгованість як зобов'язання, повне погашення якого сумнівно внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника чи забезпечення за цим зобов'язанням, а також спостерігається прострочення сплати основного боргу та/або відсотків по ньому більше 90 днів.

Проблемна заборгованість може виникнути в будь-якому комерційному банку незалежно від його надійності. Після видачі кредиту, як зазначає Е.М. Морсман молодший, частка кредиту може розвиватися за трьома напрямками [7]:

1. Своєчасне і повне виконання сторонами договору своїх зобов'язань.
2. Взаємоприйнятна зміна умов договору.
3. Перехід кредиту в розряд проблемних.

Як зазначає П. Роуз, «деякі кредити неминуче переходять у розряд проблемних» [11]. Безсумнівно, в дійсності практично неможливо добитися безризикових позик, за якими не виникало б втрат. У цьому сенсі показовою є думка багатьох банкірів про потенційно «хороший кредит»: «Хороший кредит – це погашений кредит». Тобто кредитування в результаті – це ризикова діяльність для банку, що тягне за собою неминучі втрати.

З метою розвитку теоретичних підходів до регулювання проблемної заборгованості ми пропонуємо використовувати комплексне визначення проблемного кредиту і включати в нього такі види заборгованості:

Нестандартну заборгованість – заборгованість, яка припускає наявність великого кредитного ризику.

Сумнівну заборгованість – заборгованість, щодо якої в банку є сумніви щодо своєчасного погашення основного зобов'язання та (або) відсотків. Проблемну заборгованість – заборгованість, за якою допущено порушення строків погашення основного зобов'язання та / або відсотків.

Безнадійну заборгованість – заборгованість, у межах якої клієнт допустив порушення умов кредитного договору, в тому числі умови щодо термінів погашення основного зобов'язання та (або) відсотків, умови збереження і розміру забезпечення, умов щодо підтримання фінансового становища та інше.

Тобто під проблемною заборгованістю слід розуміти заборгованість комерційного банку, за якою позичальником не виконуються умови кредитного договору в частині своєчасного і повного погашення, а також у випадку, якщо у банку є достатньо підстав вважати, що умови договору не будуть виконані позичальником.

Таким чином, визначившись з поняттям категорії «проблемна заборгованість», перейдемо до характеристики фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості, прояви якого нами пропонується розглядати у двох аспектах.

По-перше, в активному впливі на фінансові ресурси, за допомогою якого досягається стан стійкості системи. Цей постулат пояснюється тим, що регулювання у фінансовому механізмі означає (лат. *regulate* – підпорядкування певному порядку, правилу) вплив механізму на фінансові ресурси, за допомогою якого досягається стан стійкості системи при виникненні відхилень від заданих параметрів. Регулювання охоплює поточні заходи щодо усунення завдань, які виникли, відхилені від встановлених норм і нормативів, від графіків, від планових завдань.

По-друге, унесенні в процес управління проблемною заборгованістю оптимальної нормативності, яка повинна відображати потребу комерційних банків в організованості, упорядкованості і доцільності фінансових відносин, що виникають у цій сфері.

Отже, фінансовий механізм регулювання проблемної заборгованості слід розглядати як сукупність важелів, інструментів і методів за допомогою яких з урахуванням нормативно-правового забезпечення досягається зниження навантаження на власний капітал комерційного банку.

З позиції регулювання питання про формування структури фінансового механізму розглядається в аспекті оптимізації співвідношення між інформаційно-правовою підсистемою та підсистемою забезпечення, де в межах підсистеми забезпечення досягається задоволення потреби банку у фінансових ресурсах, необхідних для здійснення процесу регулювання проблемної заборгованості і вирішується завдання вибору підходу до його здійснення. А метою інформаційно-правової підсистеми є надання інформаційно-аналітичного, методичного та нормативно-правового базису регулювання. Максимальна конвергенція позначених підсистем забезпечує цілісність фінансового механізму і дозволяє вирішити проблему регулювання заборгованості комерційного банку, що відноситься до II-IV категоріями якості.

Якість функціонування фінансового механізму будь-якої економічної категорії в багатьох аспектах визначає рівень розвитку відповідної сфери економічних відносин. Особливої актуальності це набуває в період системних реформ і формування нових економічних інститутів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, формування фінансового механізму регулювання проблемної заборгованості являє собою складне завдання, вирішення якого дозволить знизити тиск на капітал комерційного банку. А запропонований підхід до визначення проблемної заборгованості дозволяє цілеспрямовано впливати на заборгованість на ранніх етапах її прояву.

Список використаних джерел

1. *Алавердов А. Р.* Стратегический менеджмент в коммерческом банке / А. Р. Алавердов. – М. : Университет, 2009.
2. *Аллахвердян Д. А.* Финансово-кредитный механизм развитого социализма / Д. А. Аллахвердян. – М. : Финансы, 1976. – 238 с.
3. *Гребельний В. І.* Фінанси підприємств : навчальний посібник / В. І. Гребельний. – К. : Видавництво Європейського університету, 2003. – 232 с.
4. *Коцовська Р. Р.* Банківські операції : навч. посіб. / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – К. : УБС НБУ, 2007. – 390 с.
5. *Курс економіки : підручник / під ред. Б. А. Райзберга.* – М. : ИНФРА-М, 1997. – 720 с.
6. *Литовских А. М.* Финансы, денежное обращение и кредит / А. М. Литовских, И. К. Шевченко. – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2008.
7. *Мещеряков А. А.* Фінансовий менеджмент у банках : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. А. Мещеряков, Л. В. Лисяк. – Дніпропетровськ, 2005. – 158 с.
8. *Міщенко В. І.* Банківські операції : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – К. : Знання, 2006. – 727 с.

9. *Партин Г. О.* Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / Г. О. Партин, Н. Є. Селюченко. – Львів : Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2010. – 332 с.
10. *Региональная экономика* : учебник / под ред. В. И. Видяпина и М. В. Степанова. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 666 с.
11. *Роуз П. С.* Банковский менеджмент : пер. с англ. / П. С. Роуз. – М. : Дело, 1995.